

Fazakas Árpád

FEHÉR ARANY

A kősó szerepe Kolozs történelmében

Só nélkül nincs élet; épp olyan fontos, mint a víz és a levegő. Ásványi eredetű „fűszer” használata egyidős az emberrel. A Kr. előtt mintegy 3000 évvel ezelőtt élt Amenhotep egyiptomi orvos leírja, hogy a só gyulladáscsökkentő, vérzéscsillapító és sok betegségre pozitív hatással van. Hipokratész mintegy 2400 évvel ezelőtt említi a tengervíz gyógyító hatását, Paracelsus pedig a bőr-betegségek és a légutak kezelésére ajánlotta. Cassiodorus római történetíró azt írta a sóról: „Az ember arany nélkül tud élni, de só nélkül nem”. Liebig német kémikus munkájában pedig azt olvassuk, hogy „a drágakövek közül a legértékesebb a só”.

A só – a fentiekből következően – nem csak, mint fűszer értékes. Testnedvünk alkotórésze, egy felnőtt emberben mintegy 250 gramm só van. Az élet az őstengerben keletkezett, aminek sótartalma kezdetben 1 % volt, most 1 liter tengervízben átlagosan 3,5 gramm a só. Több millió évvel ezelőtt a tengerek vizének elpárolgásával só rétegek kerültek a felszínre; ezeket a helyeket az emberek már korán felfedezték, és ezek környékén telepedtek le. Miután a tengervíz elpárolgott, vastag só rétegek keletkeztek a szárazföldön; ezeket a föld betakarta – így jöttek létre a só lelőhelyek, a sóbányák. Erdély különösen gazdag só lelőhelyekben, például Parajt só készlete mintegy száz évre elegendő lenne egész Európa só ellátására. Ezzel szemben Japán csak tengeri lepárlással tud sóhoz jutni.

A csecsemő magzatvize, az ember vére, könyve is enyhén sós. A sónak rendkívüli szerepe van az egészséges, élő szervezet kémiai egyensúlyának fenntartásában is. Szervezetünk sótartalmát vesénk szabályozza, ha táplálékunkban kevés a só, azt visszatartja. Az ember napi só szükséglete mintegy egy kávéskanálnyi só; a víz és a kálium együttesen szabályozzák szervezetünk vízellátását. Szervezetünkben sejten kívüli és sejten belüli folyadék van; egészségünk e két nedv egyensúlyától függ. Ezt elegendő vízbevitellel, káliumban gazdag zöldségekkel, gyümölcsökkel, valamint termé-

szetes só bevitellel biztosíthatjuk; húsfogyasztással is hozzájárulhatunk szervezetünk só ellátásához. Só nélkül agyunk nem lenne képes gondolatokat formálni, de felhasználjuk fertőtlenítésre, zsírtalanításra és megszünteti a kellemetlen szagokat is. Enyhíti a melankóliát és a depressziót, a vérnyomást szabályozza, élénkíti a test anyagcseréjét. Oldja az ízületekben a mész lerakódását, amúgy vízlágyító, savsemlegesítő. Háziasszonyok jól tudják, hogy az ezüst evőeszközök tisztítására is hasznos a só, ablaktisztításra is használják, grillezésnél pedig mérsékli a tüzet. Jó a hangyák távoltartására is. A retek és a zeller sósvízben való áztatás után hamarabb csírázik ki. A növényevő állatoknak is szükségük van a sóra, de a ragadozóknak nincs. Az ősember állatokra vadászva vehette észre, hogy a zsákmány állatok egy része valamiféle „köveket” nyalogat; ekkor jöttek rá, hogy az kősó volt. Így fedezték fel az első só lelőhelyeket, amelyek környékén telepedtek le.

A kősó átlagosan mintegy 84 elemet tartalmaz; neve kelta nyelven „halit” Európa első sóbányája Hallstart vagy Hallein Bád Reicheinstag mellett működött, ahol sok ember a sóból is meggazdagodott. („sómúzeumot” is nyitottak.) Amikor a kelták a tengerek mellé költöztek, tovább folytatták a só kitermelést, de immár a tenger vizét párologtatták el, és így nyerték az értékes ásványkincset. Európában sok só lepárló helyet ismerünk; legismertebbek a francia Cammargue, az olasz Trapány, a portugálok a levantei partok mentén pároltak. Dániában 160 órán át bükkfűstön füstölik a sót és főleg halakhoz használják. Más földrészekben a só nem mindig fehér, így a Molukai-szigeteken az aktív széntől feketés vagy a vas-oxidtól vöröses, az Andokban pedig más fémtől rózsaszínű só fordul elő. Indiában a fekete só neve „kalanama”. Az egyiptomiak sok sót használtak a balzsamozáshoz is, a rómaiak a csecsemők szájába tettek kevés sót, hogy ezzel védjék újszülötteiket. Ma főleg élelmiszereket tartósítanak vele.

A trianoni rabló béke előtti időkben Erdély igen gazdag volt sóban. Orbán Balázs „A székelyföld leírása” című munkájában említi, hogy Torda, Kolozs, Szék, Vízakna és Parajd gazdag sóbányákkal rendelkeznek. Kolozson a római kortól kezdve bányásszák a kősót, amelyet szekérrel Torda irányába a Bozsi-téren keresztül szállítottak az erre kiképzett utakon. Innen a Virágos-völgyön keresztül az Aranyos-folyóig, majd tutajon a Maros folyón egészen Szegedig eljutott. Hajdan ott volt a nagy központi só lerakat.

Később Erdély só- és aranybányái a bolgárok kezébe kerültek. A honfoglalás idején Töhötöm vezér tudomására jutott, hogy e vidéken sót bányásznak. Kr.u. 987-ben a Gyula törzsébe tartozó Colos (Kolozs) vezér ezen a vidéken táborozott. Kolozs nevét az Árpádok korában 1291-ben említik az okiratok „Kolos” formában, 1326-ban Károly Róbert elismeri, hogy az erdélyi Szent Királyok adományából birtokolja a Kolozsi-akna só tizedét, és leírja a telepések jogait. Ezek a következők: mentesek a vajda ispán és azok tisztjei hatalma alól, területükön csak a király bíraskodhatott, nem szállhattak meg náluk idegenek, nem szedhettek bírságot tőlük, csak a választott nagyfejedelem ítélkezhetett fölöttük, vámmentes hetivásárt tarthattak a Szent Mihály napját megelőző héten, szabadon termelhették a sót és el is adhatták. Kolozs Nagy Lajos király idejében (1345-1382) már szabad királyi városként szerepelt. Az újonnan letelepült bányászok Mátyás király idejében három év adómentességet kaptak. A király 1471-ben ugyan a várost Kolozsvárnak adományozta, de röviddel utána visszaadta önállóságát, így folytatták a só kitermelést.

A XVIII. században megalakult a Sóhivatal, élén a „só igazgatóval”, aki megszervezte a munkát, bár eddig is kitűnően működött. A bányában a posztós só vágók (bányászok) egész évben dolgoztak, bérüket sóban és posztóban kapták. Mellettük olyan só vágók is voltak, akiket bizonyos időre vettek föl napi bérért. Ők kapták a „szombati sót”, az ő dolguk volt az akna mélyén 3 kg-os darabokra vágni a sót, és a tömböket felszínre hozni. A tömböket bivalybőrből készült zsákokba tették, majd ló- vagy bivaly segítségével a felszínre húzták. A felszínen mérlegesen lemérték, szigorú ellenőrzés mellett raktárba vagy egyenest az erre kialakított szekérre rakták. A szekereket, amit bi-

valyok vagy ökrök húzták a régi útvonalon, az Aranyos-folyóig. A szállítás az ott élőknek biztos keresetet és „gazdagságot” jelentett. A bánya közelében dolgoztak a kovácsok, akik vasszerszámok készítésével, élezésével és javításával foglalkoztak. Az ácsok az akna lejáratainak biztonságát alakították ki szakszerű famunkával.

A bányászattal párhuzamosan Kolozson a földművelés is jelentős szerepet játszott. Élelem biztosítása, kender- és len feldolgozása már csak a kötelek szükséglete miatt is. Egy bécsi rendelkezés alapján hetivásárt 1774-től tartottak, és a sóbányák mellett iskolát kellett nyitni, ami biztosította a bányász utánpótlást. A tanítás német nyelven folyt; régebben a tanítás magyar nyelvű volt. A jómódot és gazdagságot biztosító sóbánya pezsgő életet biztosított, és egyre többen telepedtek ide, egyre több német, román és cigány kapott szállást. A só kitermelése egyre nehezebbé vált, mert gyakoriak voltak a bányaomlások, hiszen nem sok pénzt fordítottak a bányák karbantartására. A tordai sóbányát előnybe részesítve a kolozsi bányát 1862-ben bezárták. Később egy rövid időre újra megnyitották, de amikor ismét beomlott és vízzel telt meg, vége szakadt a több ezer évig virágzó bányászatnak.

A kihasználatlan aknák megteltek vízzel és két nagy sóstó keletkezett. Az egyik a Dörgő, a másik a Feredő. Mindkettőben sós víz van. A Dörgő vize 29% sót tartalmaz. Szép fürdőt rendeztek be, ahol van hideg és meleg vizes gőzfürdő, ahova messze vidékekről is eljártak. Fürdőkultúra alakult ki, ahova pihenni, gyógyulni vágyók százai ezrei járnak. 1891-ben a Pallas Nagy Lexikon így ír: „Kolos (Kolozsakna), rendezett tanácsú város Kolozsvár megyében, 786 házzal, 3592 lakossal, amelyből 1866 magyar, 1586 román, a többi cigány. E városnak van gulyatelepe, vására, postahivatala, távirati irodája és takarékpénztára.”

1920-tól elvesztette városi rangját; az egykori híres bányaváros színes, történelmi múltjából igen keveset őrzött meg. A falu öt temploma és egy imaháza, valamint régi sírkövei emlékeztetnek a dicső múltra. Napjainkban van óvoda és iskola is; a környékből ide járnak a gyermekek tanulni. Minden vallásnak és felekezetnek külön iskolája volt/van. A faluban elektromos áram, vízvezeték és víz teszi élhetővé a mindennapokat. Folyamatosan történik a csatornázás és a főutak betonozása.

Néhány évvel ezelőtt a falu visszakapta a fürdőt, amely mára újjászületett. Egyre több a fürdővendég, így sok falusi embernek biztosít megélhetést az idegenforgalom. Nyári hétvégeken még parkolási problémák is jelentkeznek – ilyenkor a falu utcái tele vannak gépkocsikkal. Egyre többen

vásárolnak telket, házat. Kolozs újra élni akar – és élni tud.

Sajnos a régi, hagyományokkal büszkélkedő falu életét – mint mindenütt a világon – elsodorta a népeket, nemzeteket összemosó globalizálódó világ.

L. Kecskés András

EURÓPA SZERETI A RÉGI MAGYAR ZENÉT

A Pro Musica Antiqua Hungarica Egyesület égisze alatt működő szentendrei Kecskés Együttes /10 fő/ 2011. szeptember 10-23 között egy országimázst emelő koncertkörúton volt Európában. Sikereik állomásai a következők voltak: London, Cambridge, Bedford, Kingston, Brüsszel, Stuttgart és München.

Londonban a több száz főt számláló Lute Society /Lant Társaság meghívásának tettek eleget. 10-én délelőtt és délután a magyar lant és kobozművészet évszázadait mutatták meg L. Kecskés András angol nyelvű bevezetője után. A többórás rendezvénynek a londoni Magyar Kultúra Központja /Hungarian Cultural Centre/ adott otthont. A XVI-XVII. századi magyar táncokat rejtő tabulatúrák képi és hangzó bemutatása nagy tetszést aratott az értő hallgatóság soraiban. Különösen nagy lelkesedést váltott ki két lanttánc /Siebenbürger Tantz és az 1562-ben leírt Sacarus vagy Szkíta (tánc)/, és a Fábri Géza - Ivanovics Tünde kettős /Zenta-Szeged/ virtuóz, kobzos muzsikája. L. Kecskés András tudományos előadását este hangverseny követte; lantok, kobzok, hárfák nemes hangzásával telt meg a terem és a megjelentek szíve. Psaltériumon Tóth Emese kísérte középkori énekstílust idéző, egyenes, szép hangját. Lanton közreműködött még Handler Ákos.

11-én egy – Angolhonban nem szokatlan – délidei koncert keretében telt meg a cambridge-i Fitzwillam College Chapel, melyet Seiber Mátyás, magyar származású zeneszerző leánya szervezett. A koncerten külön nagy sikerrel hangzott el a szerző 1922-ben írt kompozíciója (Saraband and Gigue in Old Style). Viola da gambán Nagyné

Bartha Anna szólaltatta meg három lant kíséretével, mely a maga nemében világbemutató lett.

Másnap este Bedfordban egy XIV. századi templomot /Chellington Church/ töltött meg a nagyérdemű közönség. A régi magyar pengetős zenét sűrű taps követte, melyet a művészek számos ráadásal háláltak meg.

A szervező munka közben számos segítő barátira leltek, akik a Kecskés Együttes kellemes tartózkodásáról önzetlenül gondoskodtak. Egyikük, Jeni Melia énekesnő, hegedűművész, zeneterapeuta a koncerteken magyar virágénekeket énekelt. A magyar ének szövegét Domján Gábor fordította angolra, aki „mellékesen” egy igen nagyméretű basszuslanttal támasztotta az együttes szép hangzását. Másnap este egy Temze melletti, jó akusztikájú, 1309-ben épült kápolnában hangzott el a londoni műsor. Ezúttal is számos hallgató lett a magyar régimuzsika szerelmese.

Szeptember 15-én este a Brüsszeli Magyar Kultúra Házában mutatták be a régi magyar táncokat és énekeket, melyet Dr. Reményi Krisztina, a Magyar Köztársaság Kulturális Intézete igazgatója szervezett az együttes számára a budapesti Balassi Intézet támogatásával, mely Dr. Hatos Pál főigazgató úr irányításával szolgálja a magyar művelődést. A koncert bevezető darabjai Balassi Bálint énekelt verseit idézték. Mondanunk sem kell, hogy ehhez hasonló telt házat már régen nem láttak az intézet falai.

Másnap, 16-án a Stuttgarter Magyar Kulturális Intézet új igazgatójának, Dr. Ódor Lászlónak beiktatási ünnepségét színesítették. Másodnapra a stuttgarter Szent Gellért plébánia magyar közössége

MAGYARORSZÁG

vendégelte meg az együttest. Délután a Kecskés Együttes részvételével Dr. Tempfli Imre plébános rendezett régi „muzsikai” egyházzenei áhítatot modern templomuk falai között. A napsütéses őszelő hó 22. napján este a Münchener Hangszer-múzeum (Stadt Museum - Musik Sammlung) adott otthont a régi magyar muzsikának, melyet a múzeum tudós vezetője, Varsányi András igazgató úr szervezett Milkana Martin asszony segítségével. A kétrészes koncertet, melyen a magyar zene mellett, a második részben a régi török zene is megszólalt eredeti hangszereken (kemancs, zurna, koboz, def, ud stb.), nagy érdeklődés kísérte. A zenei együttlét végére kialakult igazi koncerthangulatot számos ráadás követte.

A 23-i búcsúkoncertet Thomas Gundermann igazgató müncheni zeneiskolájának színpadtermében játszották, melyre az ottani Oktober-Fest hangulata nyomta rá bélyegét. A Kecskés Együttes a legmutatósabb táncokkal és dalokkal rukkolt elő a hangverseny folyamán, melyben maga Gundermann tanár úr is közreműködött egy maga felfedezte, középkori, német dudán. A Kecskés együttes tagjai ezúttal Tímár Sára, Pálmai Árpád, Nagyné Bartha Anna, Lévai Péter, Molnár Péter, Kecskés Péter és Domján Gábor voltak.

A nyugat-európai régi muzsikát kedvelők, akik e pár hét alatt a Kecskés Együttes régizenei koncertjein a magyar táncokat és énekeket hallgatták, hazánkat ezentúl a magas szellemi értékekkel párosíthatják össze emlékeikben. A koncertekről DVD felvételek készültek; lesz belőlük mit tanulni.

A sok türelmet kívánó szervezői munka és a nagysikerű hangversenyek emléke íratta velem e sorokat. Zenész barátaimmal test- és lélek-közben éreztük: Európa szereti, igényli és érti a magyar történelmi zenét, ha kellő művészi alázattal odavisszük. A következő koncertkörutunk szervezését a mai napon elkezdjük.

L. Kecskés András
művészeti vezető, érdemes művész

Tel.: 70/93-00-850
20/591-11-61

www.kecskesegyuttes.hu
kecskesegyuttes@kecskesegyuttes.hu
Magyar Újságírók Közössége MUK / 598

A Kecskés együttes Münchenben